

**YABANCI DİL OLARAK ALMANCA DERSLERİNDE İKİLEMELERİN DİDAKTİĞİ
ÜZERİNE BİR DERS MODELİ¹**

*A TEACHING MODEL ON THE DIDACTICS OF REDUPLICATIONS IN TEACHING OF
GERMAN AS FOREIGN LANGUAGE*

Prof.Dr. Ergün SERİNDAĞ

Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, eserin@cu.edu.tr,
Adana/Türkiye

ÖZ

Yalın olarak yapısal veya anlamsal açıdan bir sözcüğün veya sözcük içindeki bir sesin tekrarı ile oluşan ikili öbekler diye tanımlayabileceğimiz ikilemeler, batı dilleri ile kıyaslandığında Türkçenin en güçlü ve en zengin yapılarıdır. Zira bir dilin zenginliği, sadece o dildeki sözcük sayısının yüksekliğiyle değil, ikili öbekler olarak kalıplaşmış yapılarına kendini meydana getiren sözcüklerin gerçek anlamının dışında yüklediği farklı anlamlarla da ölçülür. Öyle ki Türkçede günlük kullanımda bir anlamı olmayan bazı sözcükler sadece kullanıldıkları ikilemelerde anlam ifade ederek ikilemelere anlam bakımından farklı işlevler kazandırır. Bu bağlamda, Türkçe ve batı dillerinin birbirlerine genetik ve tipolojik açıdan uzak olmaları, yani ikilemelerin Türkçe ve bu dillerde gösterdiği yapısal ve anlamsal farklılık, genelde her batı dili öğreticisine ve öğrenenine zorluk yaratan unsur olarak yansımaktadır. Dolayısıyla anadili Türkçe olan ve Almanca öğrenen biri, her iki dil arasında yapısal ve anlamsal farklılığın farkında değilse, anadilindeki yapısal ve anlamsal özelliği Almancaya taşıyacak, bu da, iletişim ortamlarında yanlış anlaşılmaya veya hiç anlaşılmasına neden olacaktır. İletişimsel edincin önemli bir parçası olan sözcük dağarcığı bağlamında ikilemelerin yabancı dil eğitiminde hak ettiği yeri alması, dikkatlerin bu konuya çekilmesi ve bu bağlamda yabancı dil olarak Almanca derslerinde ikilemelerin öğretimi/öğreniminde kullanılabilecek bir ders modeli önerisi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Sözcükler: ikilemeler, karşıtsal dilbilim, eşdizimli sözcükler, dil farkındalığı

ABSTRACT

Reduplications, which can be simply defined as dual phrases that have been formed repeating a word or a phone in the word, are one of the most substantial and powerful structures in Turkish, making the language remarkably rich, compared with the western languages. This conclusion basically relies on the fact that having rich vocabulary is not the only prerequisite to describe a language as 'rich', but it is also required that the language contain multiple meanings attributed to formulaic structures commonly used as reduplications – meanings that are different from the original meanings of the individual words forming the reduplication phrase. In some cases, it appears that some words which do not have a meaning on their own in daily language become semantically meaningful only when they are used in a reduplication, which is one of the various functions of reduplications in Turkish. In this regard, the fact that Turkish and the western languages are typologically and genetically different from each other, meaning reduplications are different structurally and semantically in these languages, poses a challenge for the learners and teachers of western languages. Within this context, a German learner whose native language is Turkish will transfer the structural and semantic features of reduplications to German and this will cause him/her to be misunderstood or not to be understood at all, if not aware of the structural and semantic differences between the two languages. Connected with this, it has been another major concern of this study to draw attention to the importance of reduplications and to help give due consideration to the teaching of reduplications as an integral part of communicative competence in foreign language teaching, and at the same time, to suggest a sample lesson to both teach and learn reduplications in teaching German as a foreign language.

Key Words: reduplications, contrastive linguistics, collocations, language awareness

¹ Bu çalışma Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'nin desteklediği SBA-2017-8743 numaralı proje kapsamında gerçekleştirilmiştir.

1. GİRİŞ

Yabancı dil eğitimiyle ister teorik ister uygulamalı olarak ilgilenilsin genel görüş, yabancı dil öğrenenlere eğitim hayatları boyunca birçok bilgi yüklediği, ancak bu birikmiş bilginin çoğu zaman işlerine yaramadığı ya da en azından ilgili yer ve zamanda uygulamaya koyamadıkları yönündedir. Bu da öğrenme isteksizliğine, motivasyon düşüklüğüne ve çabuk unutmaya neden olmaktadır. Oysa yabancı dil derslerinin temel hedefi, öğrenene ilgili yabancı dilde olabildiğince tam bir iletişim edinci kazandırmak, yani dinleme, konuşma, yazma ve okuma gibi dört temel beceriyi kazandırarak onlara anadilde oluşturdukları duygu ve düşüncelerini ilgili dilde de olabildiğince aynı etkiyle ifade edebilmeleridir. İyi bir dilbilgisi altyapısının yanında geniş bir sözcük dağarcığına da sahip olması öğrenen açısından istenen ve beklenen bir durumdur. Ancak yoğun yabancı dil derslerine rağmen deneyimli her yabancı dil eğitimcisi bunun böyle olmadığını, özellikle sözcük dağarcığı zayıflığının hem pasif (okuma ve dinleme) hem de aktif (konuşma ve yazma) dil kullanımını olumsuz etkilediğini, derslerde öğretmen öğrenci iletişiminin bir tarafın hücumda bir tarafın savunmada olduğu adeta tek kale maç yaparcasına asimetrik bir duruma dönüştüğünü, derslerin nerdeyse soru cevap düzeyinde kaldığını çok iyi bilir. Buna karşılık dilbilgisel açıdan eksik veya hatalı ifadelerin iletişimi nispeten sözcük dağarcığının eksikliğinden kaynaklı ifadelerden daha az etkilediği bilinmektedir. Bir başka deyişle, gerek iletişim durumlarında gerekse derslerde dilbilgisel zayıflıktan veya hatalardan dolayı iletişimin fazla kesintiye uğramadığı, fakat uygun sözcüğün eksikliği iletişimi kopardığı, özellikle iletişim durumlarında öğrencilerden “gramerim iyi fakat sözcük eksikim var” yakınması yine deneyimli yabancı dil eğitimcilerinin sıkça karşılaştığı bir durumdur (bkz. Freudenstein, 1992: 544; Quetz, 1998: 272). Betimlemeye çalıştığımız bu durum da gösteriyor ki, sözcük öğrenimi/öğretimi iyi bir yabancı dil dersinin temelini oluşturmaktadır. İletişimsel edincin önemli bir parçası olan sözcük dağarcığı içindeki ikilemelerin iletişim ortamlarında kazandırdığı anlamsal farklılık, anlamsal zenginlik ve kullanım sıklığı yabancı dil olarak Almanca derslerinde ikilemelerin öğretimi/öğreniminde kullanılabilir bir model önerisi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

2. TANIMLAR

Türkçeyi diğer dillere kıyasla güçlü ve zengin kılan en önemli yapılardan olan ikilemelerin yapısal ve anlamsal özelliklerine ilişkin araştırmacılar tarafından pek çok çalışma ve tanım yapılmıştır (bkz. Yastı, 2007; Çürük, 2016; Akyalçın, 2007). Tanımlar arasında kısa ve öz olanları şöyledir:

İkilemeler, “Anlatım gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır.” (Hatiboğlu 1971:9) diye tanımlanırken Türkçe Sözlük de benzer biçimde, “Anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması.” (Türkçe Sözlük, 1983:568) şeklinde tanımlanır. Hengirmen’e (2002:411) ikilemeler “Anlatımı daha güzel ve etkili duruma getirmek için aralarında ses benzerliği bulunan yakın, aynı ya da zıt anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılması”dır. Aksan’ın (2006: 81-82) deyişle ise ikilemeler, dile “... olağanüstü bir anlatım gücü ve zenginliği kazandıran” bu bağlamda dilin “...biçim, sözdizimi, sözcükbilim ve anlambilim bakımından önemli bir özelliğini oluşturan öğeleri”dir. Aslında bir bakıma dilin olmazsa olmaz baharatıdır. İkilemeleri anlamsal işlevleri bakımından kapsamlı bir şekilde ele alan Müller (2003: 17-20), Türkçe ikilemeleri anlamsal olarak 12 sınıfa ayırırken Çürük (2016:410), kuvvetlendirme/güçlendirme yanında ikilemelerin geldiği diğer anlamları “Abartma, çoğaltma, sıralama, açıklama, küçümseme, sonsuzluk, tahmin, her yer, devamlılık, kızgınlık, acıma, telaş/sabırsızlık, kesinlik, belirsizlik, birliktelik/bütünlük, alaycılık, yaklaşma, azaltma, üzüntü/pişmanlık, gizleme, şaşırma, bıkmama, sahip olma, sahip olmama, uyarma, tezlik” olarak sıralarken ikilemelerin geldiği anlamları arttırmanın mümkün olduğunu ve tonlamayla da ikilemelerin anlamının çeşitlendirilebileceğini vurgulamaktadır.

Her ne kadar Almanca ikilemeli diller içinde Türkçe gibi sınırsız üretim imkânına sahip olmasa da Almancada da günlük dilde sıkça kullanılan birçok ikileme vardır. Hofmeister (2010: 1) ikilemeleri “İkilemeler, cümle özelliği taşımadan aynı türden iki kelimenin kalıplaşarak ve eş ya da zıt anlamlı bir ilişki kurup yan yana yer almasıyla oluşur. Bunlar genellikle bir bağlaç, edat ve eşit ya da eşit olmayan hece sayılarına sahip olarak bir araya gelen sözcüklerdir.” tanımlarken aynı zamanda 1301 tane günlük dilde karşılığı olan ikilemeler listesi de vermiştir. Yücel (2016), Almancada tespit edilen 1301 ikilemeden yaklaşık 60 tanesini, Türkçedeki ikileme karşılıklarıyla karşılaştırmış, bu karşılaştırma neticesinde Almancada yer alan ikilemelerin, özellikle yapıları bakımından, Türkçedeki ikilemelerden farklılık gösterdiğini saptayarak Almancadaki ikilemelerin genellikle bağlaçlarla oluşturulduğunu tespit etmiştir. Yine

Aktaş (1996), Türkçe ve Almandaki ikilemelerin görünümünü ve bunların yapı ve anlam bakımından her iki dilde işlevi biçimini Almandan yola çıkarak değişik türlerde ortaya koymuştur.

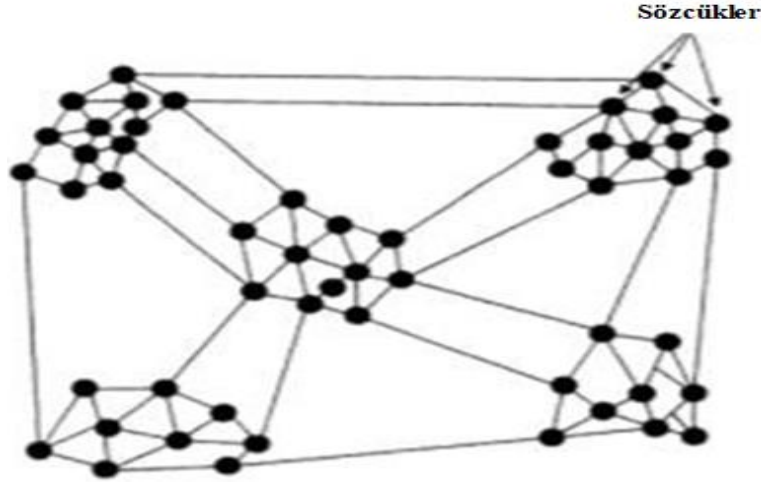
Bu çalışmanın amacı için yabancı dil eğitiminde sıkça başvurulan iki temel yaklaşım çıkış noktamızı oluşturmaktadır: Birincisi, karşıtsal dilbilimin (contrastive linguistics) ortaya koyduğu ilkeler, ikincisi ise birbiriyle ilişkili olan dil farkındalığı (language awareness) ve işlevsel dil kullanımı (functional language use). Yabancı dil öğrenme ve öğretme bağlamında uygulamalı dilbilimin bir alt alanı olarak ortaya çıkan karşıtsal dilbilimin (contrastive linguistics) ilkelerine göre yabancı dil eğitiminde en etkili araçlar, öğretilmesi istenen dilin bilimsel betimlenmesi ve bu betimlemenin anadil ile karşılaştırılması sonunda elde edilen bilgiler çerçevesinde hazırlanan araçlardır. Bu ilkedan yola çıkılarak geliştirilen karşıtsal öğrenme kuramı (contrastive-hypothese), yabancı dil öğrenmeyi-öğretmeyi anadil temelli kabul eder ve öğrenme kolaylığı veya zorluğunun iki dil arasında yapılan karşılaştırma sonucu elde edilen benzerliklere veya farklılıklara bağlı olduğunu öngörür. Bu anlamda, yabancı dil öğrenen kişi, kendi anadili ve kültüründeki yapı ve anlamları yabancı dil ve kültürüne aktarır (interference). Bu aktarımı gerek yabancı dili konuşurken, aktif olarak, gerekse yabancı dili anlamaya çalışırken, pasif olarak, yapar. Yabancı dil öğrenmeyi-öğretmeyi anadil temelli kabul eden bu anlayışa göre yabancı dil eğitiminde öğrenenin ana dilindeki bilgilerini davranışa dönüştürmesi ve aynı davranışı ilgili dilde de göstermesi son derece önemlidir, zira yabancı dil derslerinde verilen bilgi ve beceri, dilsel davranışa dönüştüğü ölçüde iletişim değeri taşır. Bu süreç, yabancı dil eğitiminde birlikte ele alınan iki kavramla, dil farkındalığı ve işlevsel dil kullanımı, kavramlarıyla ifade edilir ki, bu da ikinci temel çıkış noktamızdır.

Dil farkındalığını “bireyin kendi sözlü ve yazılı dil kullanımını da denetleyebileceği biçimde, sözcük seçiminden, biçimbirimsel, sözdizimsel ve anlamsal yapı doğruluğuna, yazım ve noktalama kurallarından düşünce düzenleme ve aktarma becerisine kadar ana dilin doğru ve etkin kullanımına yönelik geliştirdiği bilinçli bir dil kullanım duyarlılığıdır” olarak anadili bağlamında tanımlayan Büyükkantarcıoğlu (2003: 20) işlevsel dil kullanımını ise yine anadili bağlamında “içinde bulunduğu toplumun yazılı ve sözlü dil ölçütlerine ve beklentilerine koşut olarak, bireyin iletişimsel amaçlarının etkin olarak gerçekleştirilmesi, kendisinin ve toplumun gelişmesine katkıda bulunması ve bireyden beklentileri giderek artan bir dünyada kendisini ana dilinin okuma / anlama, dinleme / anlama, yazma ve konuşma becerilerinde yetkin kılması” olarak tanımlanmaktadır (Büyükkantarcıoğlu, 2003: 22).

Anadil için yapılan bu dil farkındalığı ve işlevsel dil kullanımı tanımları yabancı bir dil öğrenen birey için de geçerlidir. Zira ilgili dilde ondan da doğru sözcük seçimi, sözdizimsel ve anlamsal yapı doğruluğu ve amacına yönelik bir dil kullanımı ve duyarlılığı beklenir. Özellikle önceden edinilmiş bir anadil üzerine bir yabancı dil öğrenilirken her iki dilde de dil duyarlılığı hem kaçınılmaz hem de birbirlerini gerektirir. Örneğin, “Sabah erken beni aradı.” yerine “**Sabah sabah** beni aradı.” ifadelerinin nasıl bir anlamsal farklılık yarattığının farkında olan bir Almanca öğreneni aynı farkındalığı Almanca için de gösterip “* Er hat mich **morgen morgen** angerufen” demeyecek, **sabah sabah** ikilemesinin Almanca işlevsel ve anlamsal karşılığını düşünecektir.

3. İKILEMELER EŞDİZİMLİ SÖZCÜKLERDİR

Günlük hayatta gerçekleştirdiğimiz dilsel davranışlarımızı yakından incelediğimizde, ifadelerimizi birbirinden bağımsız tek tek sözcükler yerine daha çok anlamsal olarak birbiriyle ilişkili sözcük birliktelikleriyle oluşturduğumuzu görürüz. Bir başka deyişle, çocukluktan itibaren sözcükleri eşdizim içerisinde adeta bir sözcük ağı oluşturarak zihinsel sözlüğümüze kaydederiz. Örneğin, **kafa** adı yalın olarak **kafa yormak/kırmak/bulmak/çekmek/ atmak/yemek/...** gibi eylemlerle eşdizim oluşturabilirken, ***kafa gözlemek/oyunmak/görmek** gibi eylemlerle ilişkilendilemez. Yine aynı şekilde **etle tırnak** ikilemesini, (birbiriyle çok yakın ilişkili, ayrılmayacak derecede birbirine bağlı olma durumu anlamında) **ayrılmak, (gibi) olmak** eylemleri ile ilişkilendirirken **okumak, yazmak** gibi eylemlerle eşdizim oluşturamaz. Ana dilimizde doğal ve sezgisel olarak gösterilen bu davranış aslında beynin işleyişiyle ilgili bir durumdur. Aitchison (1994: 228) bir benzetmeyle sözcüklerin bir sözcük ağı oluşturarak zihinsel sözlüğe kaydedilmesini şöyle betimler: Sözcükler, bir şehirde oturan insanlar gibidir, her şehirde birbirleriyle birçok açıdan sosyal ilişkide ve birbirlerine yakın olan insan grupları vardır. Bu gruplar elbette kendi içlerine kapanık olmayıp her grup üyesi kendi grubu dışındaki – o kadar yakın olmasa da- gruplarla veya grup üyeleriyle ilişkilidir.



Ona göre, sözcükler her sözcük şehrinin yapı taşlarıdır ve her sözcük şehri sayısız sözcüklerden oluşarak çeşitli özelliklerle hem aynı şehirdeki diğer sözcüklerle hem de başka sözcük şehirleriyle bağlantılıdır. Aitchison, zihinsel sözlüğe kaydedilen bir sözcüğün başka bir sözcükle bağlantı kurmasının bir insanın bir başka insanla ilişki kurmasından çok daha fazla olacağına dikkat çekerek, insanlar arasındaki ilişkinin değişebilirliğinin sözcükler arasında da olabileceğini vurgular (bkz. Meerholz-Härle, 2008: 17; Serindağ, 2017: 132).

Dolayısıyla, dilin daha çok eşdizimsel olarak kalıplaşmış sözcüklerden oluştuğu gerçeği dikkate alındığında ki, bu da Hill'e (2000: 53) göre söylediğimiz, duyduğumuz, okuduğumuz veya yazdığımız her şeyin yaklaşık %70'ini oluşturmaktadır, bir sözcük türü olarak ele alınan ikilemeleri de bu bağlamda değerlendirebiliriz (örneğin sözcük birlikteliklerinin çok güçlü olduğu bir bağımlı eşdizim türü olarak). Diğer bir deyişle, bir dili iletişimi aksatmayacak biçimde doğru konuşabilmek, doğru yazabilmek ve dinlediğini ya da okuduğunu doğru anlayabilmek için, o dilin sözcüklerinin işleyişine ve anlamsal işlevlerine olabildiğince hâkim olmak gerekir ki, bu da, yabancı dili öğrenen bireylerin belleklerindeki kalıp sözcüklerin ve sözcüklerin eşdizimsel zenginliği ile doğru orantılıdır. Aksi durumda, yani öğrenilen yabancı dilde belli bir düzeyde içselleştirilememiş ve aynı zamanda o dili anadil olarak kullananların edincinde önemli bir yer tutan ikileme gibi kalıplaşmış sözcüklerin yoksunluğu, her ne kadar ayrı ayrı anlamını bilse de, yabancı dil öğreneni iletişim ortamlarında ya anadilden aktarım yapmaya, ya kaçınma veya boşluk doldurma stratejisi uygulamaya, ya da anlatılmak isteneni başka ifadelerle anlatmaya yöneltecektir. Örneğin Türkçede “büyük emekler çekerek, çok güç harcayarak, büyük mücadelelerle, hak ederek” anlamlarında kullanılan **dişiyile turnağıyla** ikilemesi, Almancada benzer anlamlarda **mit Zähnen und Klauen** (dişlerle ve pençelerle) olarak daha çok mücadelenin derecesini (çetinliğini, büyüklüğünü) ortaya koymak için kullanılır. Bu ikilemeyi içselleştirememiş, anadili Türkçe edinimini tamamlamış bir Almanca öğreneni anadilindeki yapı ve anlamı doğal olarak Almancaya aktarma eğiliminde olacaktır. Bir bağlam içinde değerlendirildiğinde, Almanca öğrenenin “Babası, 40 yıl **dişiyile turnağıyla** çalıştı” ifadesini “Sein Vater hat 40 Jahre mit ***seinem Zahn und seinem Nagel** gearbeitet” biçiminde yazması veya söylemesi iletişimi sürdürme isteğinden kaynaklı bir boşluk doldurma stratejisidir. Zira, **turnak** sözcüğünün Almanca günlük dilde sık kullanılan karşılığı **der Nagel** sözcüğünün **pençe** anlamına gelen **die Klaue** sözcüğüne kıyasla ilk ve daha çabuk akla gelmektedir. Diğer taraftan Almanca ikilemelerin yapısal bilgi eksikliği de anadilden kaynaklı gereksiz olarak iyelik adılı olan “**sein**” sözcüğünün kullanımına yönelir. Aynı şekilde, her Almanca öğreticisinin sıkça karşılaştığı Türkçede birbirinin tekrarı biçimindeki ikilemelerin, örneğin **yavaş yavaş** (*langsam langsam), **çabuk çabuk** (*schnell schnell), **akşam akşam** (*Abend Abend), **zaman zaman** (*Zeit Zeit) öğrenenlerce Almancaya Türkçedeki gibi sözcüğü tekrar ederek aktarılmasıdır.

Bu noktada belirtmek gerekir ki, yaratıcı bir varlık olan insan, anadili ediminde gösterdiği sezgisel ve doğal yetisini bir ölçüde yabancı dil öğrenirken de gösterme eğiliminde olacaktır ve bu bağlamda birbirinden bağımsız tek tek sözcükler yerine daha çok anlamsal olarak birbiriyle ilişkili sözcük birliktelikleriyle, aynı Aitchison'un sözcük şehirleri betimlemesi gibi, zihinsel sözlüğüne öğrenilen yeni dilin “bütün elemanlarını, birimlerini ve yapılarını” (Neuner 2003: 19) yerleştirerek muazzam bir sözcük ağı oluşturacağı ve bunu da anadili üzerine kuracağı alanyazında tartışmasız kabul görmektedir (bkz. Rösler, 1994: 34; Schlak, 2003: 4), zira genişletilmiş sistem hipotezine göre (Extended System Hypothesis) hem anadildeki hem de yabancı dildeki bütün sözcükler beyinde aynı belleği paylaşır, başka bir deyişle, yabancı dil öğrenme sürecinde sözcüklerin “kavramlaştırılması önceden var olan kavramla gerçekleşecek, böylece

diller ayrı ayrı değil, birbiriyle ilişkili biçimde kaydedilecektir” (Myczko, 2013:93).

Sonuç olarak, yukarıda söylenenlerden ve verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, bir taraftan, yaratıcı özelliği ve zihinsel etkinliğinden kaynaklı olarak yabancı dil öğreneni, öğrenilen dilden sapmalar göstererek bir ara dil (interlanguage) oluşturabilir. Altıkulaçoğlu’na (2010: 40) göre “Aslında, ara dilin, öğrenme sürecinde yaşanan doğal bir olgu olduğu, başka bir biçimde ifade etmek gerekirse, tıpkı anadilini edinen çocuklar gibi, yabancı dil öğrencilerinin de bir sistem kurdukları ve bu sistemde hedef dile ait deneyler yaptıkları söylenebilir. Önemli olanın, öğrencileri, oluşturdukları ara dilden hedef dile doğru olabildiğince yaklaştırmaktır”. Diğer taraftan rahatlıkla denilebilir ki, yabancı dilde sözcük öğrenmek demek, yani sözcük dağarcığının geliştirilmek, sözcükleri yabancı dilde ve anadildeki karşılıklarıyla listeler halinde tek tek yazıp ezberlemenin ötesinde, eşdizimli öğrenmek demektir. Ördem’in de (2013: 910) dediği gibi, dili öğrenenlerin dilin belli bir ögesini öğrenirken öğeleri süreçten geçirerek işlemek yerine, kalıp halinde ezberlemelerinin daha hızlı olabileceği şeklindedir, ancak bu ezberleme, edilgen bir şekilde ezberlemeden ziyade, benzer sözcükleri ve bu sözcüklerin eşdizimlerini farklı bağlamlarda farklı aktivitelerle tekrar etmektir. Aslında bu da bir bakıma, öğrenme sürecini ve öğrenme ortamını beynin çalışma sistemiyle uyum içerisinde sözcükleri öğrenenin doğal yaşam alanıyla ilişkilendirerek anlamlı hale getirerek analiz, sentez, kavrama gibi düşünsel süreçleri en üst düzeyde ve bir arada kullanabilmektir (bkz. Onan, 2016: 60; Serindağ, 2017: 131-132).

4. ALMANCA İKİLEMELERİN DİDAKTİĞİ

Bu çalışmanın amacı Almanca derslerinde ikilemelerin öğretimi ve öğreniminde kullanılabilecek bir model önermektir. Bu model, yukarıda bahsedildiği üzere, bir yanda karşıtsal dilbilimin ortaya koyduğu ilkelerden yola çıkılarak geliştirilen, yabancı dil öğrenmeyi-öğretmeyi anadil temelli kabul eden karşıtsal öğrenme kuramına dayanırken, diğer yanda birbiriyle ilişkili olan dil farkındalığı ve işlevsel dil kullanımına dayanmaktadır. Bu bağlamda, gerek Weinrich’in (1995: 302) “Ortaya çıkan olumlu, olumsuz aktarım ve kod değişiminin titiz analizinden didaktik anlamda yönlendirici makul kurallar türetilebilir”, gerekse yabancı dil derslerinde anadili bilgisine büyük önem veren Butzkamm’ın (1986) “Yapı ve anlam farkındalığı kazandırmak için derslerde, anadili engellemek yerine onu kullanmak daha faydalı olabilir” ifadeleri de bu modelin dayandığı önemli noktalar. Bu model, aslında bütün dersler için geçerli olan, öğrenenin dersin her aşamasında aktif olmasını, kendi öğrenmesinden ve öğrendiklerini genelleştirmesinden tamamen kendisinin sorumlu olduğunu, oturduğu yerde birilerinin kendisine bir şey öğretmeyeceği gibi konularda bilinçlenmesini gerekli kılar. Önerilen model, dört aşamadan oluşmakta olup Almanca düzeyi A2 ve üzeri olan öğrenenler için düşünülmektedir.

4.1 Birinci aşama: Farkındalık ve Keşfetme

Bilindiği üzere, anlambilimin temel ilkelerinden biri “bir kavram bir sözcüğe büründüğü andan itibaren dilsel anlam taşır, yani her anlam bir kavramdır”. Dolayısıyla, anadili Türkçe üzerine yabancı bir dili öğrenen biri, özellikle başlangıç seviyesinde, ister istemez anadili ile öğrendiği dili zihninde karşılaştırarak yabancı dildeki ifadeyi anadilde var olan kavrama oturtmaya çalışacak ve kaçınılmaz olarak kendi kendine “bunun Türkçesi nedir?” diye soracaktır. Başka bir ifadeyle, yeni bilgi hâlihazırda edinilmiş eski bilgilerin içinde kendine tutunacak bir yer arayacak (bilgi taşıyıcı nöronların sinaps oluşturması), böylece yeni bilgi de sözcük ağının bir parçası olacaktır. Altıkulaçoğlu’nun (2010:46) deyimiyle, “yeni bir bilginin edinilmesi sürecinde başlangıç noktası, daha önce edinilmiş bilgidir. Böylece, yabancı dil öğrenme sürecinde öğrenenin çıkış noktası, kendisinde var olan sistem, diğer bir deyişle, anadili olmaktadır”. Bu bilgi ışığında, yabancı dil olarak Almanca öğrenenlere ikilemeler konusunda farkındalık ve duyarlılık kazandırmak için:

- Türkçe bir metinde geçen ikilemeleri bulmaları istenir ve bunlar tahtaya yazılır. Ardından bu ikilemelerin Türkçe değişik bağlamlarda kullanmaları ve yapıları hakkında yorum yapmaları istenir. Örneğin, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılması gibi.
- Öğrenme motivasyonu artırmak ve “aha yapabiliyorum” duygusu oluşturabilmek için önceden hazırlanmış ve Almancası nerdeyse birebir olan ve öğrencilerin Almanca sözcük dağarcığında bulunan sözcükleri içeren Türkçe ikilemeler verilir ve bunların olası Almanca karşılıklarının nasıl olabileceği sorulur, ardından bu ikilemelerin Türkçe ve Almanca bağlam içinde kullanmaları istenir. Burada öğretmenin dikkat etmesi gereken en önemli husus, verilen Türkçe ikilemelerin bazılarının anlamsal açıdan gizli bir “ve” içeriyor olmasıdır. Çünkü öğrencilere ikilemeleri bağlaçlı mı bağlaçsız mı kolalanmaları hususunda farkındalık ve duyarlılık kazandırılabilir. Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, **ağır ağır, tane tane, sözcük sözcük, adım adım** aynı sözcüğün tekrarı biçimindeki ikilemelerde anlamsal olarak “ve” bağlacı gizli de olsa bulunamaz. Dolayısıyla öğrencilerin Almancaya aktarımı sırasında **orada** (ve) **burada**, **kedi** (ve)

köpek ikilemesinde düşündüğü anlamı **ağır** (ve) **ağır**, **tane** (ve) **tane sözcük** (ve) **sözcük**, **adım** (ve) **adım** ikilemelerinde bulamadığı için Almanca “und” bağlacını kaçınma stratejisi uygulayarak kullanmayıp ikilemeyi ya Türkçedeki yapısına göre oluşturma eğilimine girerler ve böylece bir boşluk doldurma stratejisi uygulayarak ***langsam langsam**, ***Stück Stück**, ***Wort Wort**, ***Schritt Schritt** gibi yanlış aktarımda (interference) bulunurlar ya da diğer ikilemelerden genelleme yaparak ***langsam und langsam**, ***Stück und Stück**, ***Wort und Wort**, ***Schritt und Schritt** gibi Almancada olmayan ikileme oluştururlar.

Tam bu noktada öğretmene düşen en önemli görev, bu tür hataların ilk başlarda doğal ve gelişim hataları olduğunu söyleyerek öğrencilerin anadillerine ilişkin farkındalıklarını artırmak, onlara, Almanca ikilemelerin çoğunlukla bağlaçlarla(1301 ikilemeden 822 tanesi sadece “ve” (und) bağlacıyla yapılmış) ve/veya ilgeçlerle oluşturulduğu farkındalığı dolaylı olarak kazandırmaktır. Bu aşamada öğrenme sürecinin sonraki safhalarında öğrencilerin bu tür hatalara karşı daha duyarlı olmaları için en önemli adım atılmış olur.

Türkçe	Almanca
Akıllı uslu	Brav und artig
Dost düşman	Freund und Feind
Yer gök	Erde und Himmel
Tane tane	*Stück Stück (Stück für Stück)
Kedi köpek	Katz und Maus
Adım adım	*Schritt Schritt (Schritt für Schritt)
Gece gündüz Geceli gündüzlü	Tag und Nacht
Ağır ağır	*langsam langsam (Langsam, aber sicher)
Sözcük sözcük	*Wort Wort (Wort für Wort)
Orada burada	Hier und da
Şunu bunu, şu bu	Dieses und Jenes

Böylece öğrenciler örneğin “ Dilbilgisi sınavına çok çalıştım” ifadesinden anlamca daha güçlü olan “Dilbilgisi sınavına **gece gündüz** çalıştım” ifadesini rahatlıkla tercih edip “Ich habe für die Grammatikprüfung viel gelernt” yerine “Ich habe für die Grammatikprüfung **Tag und Nacht** gelernt” ifadesini kullanabileceklerdir. Bunun yanında, bağlama bağlı olarak anlamı değiştirmek isterse örneğin, “**Gece gündüz** dilbilgisine çalıştım” demek isteseler aynı anlamı “**Tag und Nacht** habe ich für die Grammatikprüfung gelernt” rahatlıkla oluşturabileceklerdir.

4.2 İkinci aşama: Çözme

• Öğrencilerin Almanca sözcük dağarcığında muhtemelen bulunan sözcükleri içeren Almanca ikilemeler verilir ve onlardan gerek çağrışım, gerek sözlük gerekse internet yoluyla bu ikilemelerin Türkçe karşılıklarını bulmaları istenir, ardından yine bu ikilemelerin Türkçe ve Almanca bağlam içinde kullanmaları istenir. Bu sayede öğrenciler, Almancadaki ikilemelerin büyük oranda bağlaç ve ilgeçlerle yapıldığını doğrudan çözümlenebilir. Örneğin

Almanca	Türkçe
Von A bis Z	A'dan Z'ye
Von Zeit zu Zeit	Zaman zaman
Hand in Hand	El ele
Schulter an Schulter	Omuz omuza Kol kola
Seite an Seite	Yan yana
Kopf an Kopf	*Baş başa (Başa baş)
Früher oder später	Er (ya da) geç, Eninde sonunda
Von Tag zu Tag.	Günden güne
Kurz und knapp	Kısa (ve) öz

İkinci aşamanın aslında ısınma bölümü olan bu örneklerle amaçlanan bir çeldiriciyle öğrencilerin tekrar aşırı genelleme yaparak yanlış aktarımlara dikkat çekmektir. **Hand in Hand** (el ele), **Schulter an Schulter** (omuz omuza), **Arm in Arm** (kol kola) ikilemelerinin Türkçeye aktarımı sezgisel olarak büyük ölçüde doğru yapılması beklenirken buradan yola çıkarak yapılacak genellemede **Kopf an Kopf** (başa baş), ikilemesi (kıyasıya ve amansızca bir uğraş anlamında) büyük olasılıkla ***Baş başa** ikilemesiyle (yalnızca iki kişi, teke tek anlamında) karıştırılıp anlam sapmasına neden olacaktır.

Bu aşamanın asıl etkinliği Almanca otantik bir metin, örneğin gazete yazıları, kısa hikayeler gibi, vererek öğrencilerden metnin içindeki ikilemeleri bulmalarını ve bunları bulduktan sonra yapısı ve Türkçe anlamlarını açıklamalarını istemektir. Gerçek bir iletişim sırasında veya derste her zaman sözlük veya benzeri kaynak olamayacağı için, bunu yaparlarken öğretmene sormak dışında kendi başlarına, bildiklerinden veya bağlamdan yola çıkarak, anlamı bir metinden çıkarabilmeyi ve bunu gerekçelendirebilmeyi öğrenmelidirler. Böyle bir etkinlik her ne kadar çok zaman alır gibi görünse de, bu sayede sadece ikilemenin anlamını değil, aynı zamanda söz konusu ikilemenin hangi durumlarda, hangi bağlamlarda kullanabileceğini de içselleştirecektir.

4.3 Üçüncü aşama: Pekiştirme

• Bu aşama, öğrenilenleri pekiştirmek amacıyla Almanca ikilemelerle bol bol alıştırma yapma aşamasıdır. Öğrencilerin öğrenme durumuna göre öğretmenin kendisi alıştırma hazırlayacağı gibi, değişik türlerden alıştırmaları hem kitaplarda hem de internette bulmak mümkün olabilir. Burada bazı noktalar dikkat etmek gerekir: Alıştırmalar geleneksel sözcük öğrenme alışkanlıklarından farklı olarak bağlam içinde anlamaya ve kullanıma yönelik olmalıdır. Bir başka deyişle, ikilemeyi oluşturan sözcüklerin anlamı ve türlerine, ikilemelerin yapısal özelliklerine, metin veya bağlam içinde anlam farklılığı yaratıp yaratmadığına, öğrencinin günlük yaşamına dair dilsel gereksinimini karşılayıp karşılamadığına dikkat edilmelidir. Bunun yanında Almanca alıştırmalarda söz konu olan ikilemelerin Türkçedeki karşılığı mutlaka Türkçe bir ikileme olmak zorunda değildir. Alıştırmalar aşağıdaki gibi olabilir:

(Kaynak: https://www.derdiedaf.com/_files_media/downloads/676621_Mittelpunkt_Tipp5_2011_EB.pdf)

Örnek Alıştırma 1

Lesen Sie die folgenden Erklärungen und unterscheiden Sie anschließend, welche Bedeutung die Zwillingsformeln haben! Kreuzen Sie die Ihrer Meinung nach richtige Bedeutung an!

- Man kann in einer großen Familie oder **einsam und allein** leben.
 - vereinsamt
 - oft allein
- Die Aussprache von Menschen kann schwer verständlich oder **klar und deutlich** sein.
 - recht deutlich
 - sehr deutlich

Örnek Alıştırma 2

Ersetzen Sie die unterstrichenen Zwillingsformeln durch das passende Synonym aus dem Kasten!

völlig allein	vollkommen erschöpft	ungültig
bis ans Lebensende	sehr deutlich	oft allein

- Hallo Silvia! Hier ist Karen. Hast du den Umzug gut überstanden?“ – „Nicht wirklich, ich bin immer noch **fix und fertig** (.....) von dem ganzen Stress.“
- Und wie gefällt es dir in Hamburg? Das ist doch sicher eine große Umstellung, so **einsam und allein** (.....), ohne deine alten Freunde?“ – „Ach nein, du kennst mich doch. Ich bin doch sehr kontaktfreudig. Morgen bin ich zu einer Party bei meinen neuen Nachbarn eingeladen. Aber sag mal, wie geht es dir denn so?“
- „Na ja, ich habe viel Stress in der Firma. Vielleicht sollte ich auch mal umziehen.“ – Keine schlechte Idee! Du kannst doch nicht **immer und ewig** (.....) in diesem Dorf leben!“

Örnek Alıştırma 3

Tragen Sie alle Bedeutungsvarianten der Zwillingsformeln in die Tabelle ein!

Zwillingformel	Bedeutung /Synonyme
bei Nacht und Nebel	- -
mit Ach du Krach	- -

Örnek Alıştırma 4

Bir başka örnek alıştırma tipi çeviri alıştırmalarıdır. Özellikle Türkçeden Almancaya yapılacak çeviri alıştırmaları, öğrencilere Türkçe Almanca ikilemelerin yapısal ve anlamsal farklığı bağlamında farkındalık ve duyarlılık kazandıracığı, eşdeğer anlamı oluşturabilmek için yeni yeni eşdizimli sözcükler araştıracağı zihinsel etkinlik sağlayacaktır. Örnek olarak, ikilemeleri eserlerinde sıkça kullanan Yaşar Kemal'in eserlerinden bir bölüm verilebilir. Verilen metinde, birinci ve ikinci aşamalar ışığında, önce ikilemeler tespit edilir, yapısal ve anlamsal özellikleri incelenir. Bir bakıma metin önce bir dil içi çeviriden geçer. Sonra Almanca eşdeğeri oluşturulmaya çalışılır.

*"Güneş bir köz yığını gibi dört yanına yalın saçarak kıpkızıl çıktı. Yoldan yüklü kamyonlar, arkalarına naylon araba takılmış traktörler, at arabaları, biçerdöverler, cipler, **pırl pırl** son model Ağa otomobilleri, öbek öbek, boyunlarını içeri çekmiş ırgatlar geçiyorlardı. Şimdiye dek Çukurovada görülmemiş bir gürültü dolduruyordu ortalığı. Bir hayhuy sürüp gidiyordu.*

Uzun gölgeleri önlerine, yolun tozlarına serilmişti. Yolun sağ tarafında yüzünü gözünü iyice paçavralarla sarmış bir kadın gördüler. Kadın bir tek ölümcül, kaburgası kaburgasına geçmiş tayını dövene koşmuş, küçücük harmanın içinde yavaş yavaş dönüyordu. Ne hayması vardı, ne gölgeliği.

Yol boyunca uzun bir toz bulutu havaya asılıp kalmıştı. Toz duman içinde yürüyorlardı.

Ayak bileklerine çıkan toz caz caz ayaklarını yakıtı. Kızdılar, her biri bir sunturlu küfür savurdu. Yusuf gittikçe halsizle- şiyordu.

"Çukurova batsın," dedi.

Gölgeleri ayaklarının dibine çekilmişti. Susadılar. Çukurovanın yazısında su nerede? Dilleri damaklarına yapıştı. Bir su buluruz umuduyla yürüdüler. Ortalarda ne köy vardı, ne bir şey. Öbek öbek ırgatlar geçiyordu yanlarından, kederli, yorgun, kahrolmuş, boyunlarını içine çekmiş, elleri böğürlerinde, tozdan yalnız gözleri, dişleri ışıldayan, avurdu avurduna geçmiş, yırtık, nakışlı yün çoraplar giymiş, sırtlarından ter fışkırmış adamlar... Selam verip selam aldılar." (Kemal, 2016:21)

Bu örnek alıştırılardan sonra öğrencilerden ev ödevi olarak derste geçen ikilemeleri kullanarak örnek cümleler, küçük diyaloglar yazmaları istenir. Bir sonraki derste bunları uygun bağlamlarda ve doğru anlamlarda kullanıp kullanamadıkları kontrol edilir. Hatalara dikkat çekmek için öğretmen hatalı kullanımları tahtaya yazmak suretiyle bir hata çözümlemesi yapar, bu arada doğru kullananlar da bir şekilde motive edilir.

4.4 Dördüncü aşama: İkilemeleri Kullanma

Wittenstein'in "dil kullanımdır" ifadesinden yola çıkarak bu aşamada, öğrencilerin ikilemelerin gerek yazılı gerekse sözlü iletişim durumlarında doğru ve yaratıcı biçimde kullanımını öğrenmeleri sağlanır. Öğrencilerin, ikilemeleri doğru kullanmadan önce ilgili iletişim durumunu kavramış olması, yani o duruma aşina olması gerekir ki, bu da bağlamın rolünü bir kez daha önemli kılar. Burada yine, içinde ikilemelerin geçtiği gazete haberleri, günlük burçlar, köşe yazıları, kısa hikâyeler gibi, özellikle öğrencilerin günlük yaşamlarına dokunan ve onların ilgisini çeken Almanca otantik metinler seçilebilir. Önceki aşamaların yardımıyla öğrenciler, verilen metinden ikilemeleri bulur ve metni tam alımladıktan sonra yazılı veya sözlü üretime geçilebilir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta öğrencilerin üreteceği metin verilen örnek metinle aynı olmalıdır. Örneğin, onlara burçlarla ilgili bir metin verilmişse üretilen metin de burçlarla ve aynı durumla ilgili olmalıdır. Daha sonraki aşamalarda farklı iletişim durumlarına göre metinler üretilir (bkz. Kühn, 1992: 183; Lüger 1997: 102).

5. SONUÇ

Hangi dil olursa olsun, o dili anadili olarak kullananların dilsel davranışları yakından incelendiğinde, ifadelerin birbirinden bağımsız tek tek sözcükler yerine daha çok anlamsal olarak birbiriyle ilişkili kalıplar halindeki sözcük öbeklerinden oluştuğu görülür. İfadelerin iletişim durumuna uygun, hızlı, akıcı ve hatasız kullanımının ardında çocukluktan itibaren bir sözcük ağı biçiminde zihinsel sözlüğü kaydedilen bu sözcük öbeklerinin yattığı, dilsel üretimin bir sözdizimsel süreçten ziyade, bu sözcük öbeklerinin çağrılabilir olması ve hatırlanması süreci olduğu yabancı dil eğitimcilerinin ortak görüşüdür. Her yabancı dil öğrenenin temel hedefi, ilgili yabancı dilde olabildiğince tam bir iletişim edinci kazanarak duygu ve düşüncelerini o dilin

anadil konuşucusu gibi ifade etmektir. Bu da, öncelikle o dilin dilbilgisel yapılarını öğrenmekten çok, o dilde iletişimsel edincin olmazsa olmazı olan sözcük dağarcığının, kalıplaşmış sözcük öbeklerinin, olabildiğince zenginleştirilmesiyle gerçekleştirilir.

İkilemeler de bu kalıplaşmış sözcük öbeklerindedir. İkilemelerin sık kullanıldığı, anlamsal farklılık, anlamsal zenginlik bağlamında nerdeyse her tür sözcükle ikileme oluşturma olanağı olan Türkçe gibi bir anadilin üzerine Almanca öğrenmek isteyen biri, anadilde oluşturduğu duygu ve düşüncelerini Almancada da olabildiğince aynı etkiyle ifade etmek isteyecektir. Bu bakımdan, Almanca öğretiminde ikilemelerin hak ettiği yeri alması, başka bir biçimde ifade etmek gerekirse, öğrencilere hem anadillerindeki hem de Almancadaki ikilemelere ilişkin anlamsal ve yapısal karşılaştırmalı bir bakış açısıyla farkındalık ve duyarlılık kazandırılması etkili bir Almanca öğretimi için elzemdir.

Bu düşüncelerden yola çıkılarak ortaya konulan bu çalışmada, Almanca ikilemelerin didaktiği için, Almanca öğretiminin hedeflerine ve öğrencilerin hazır bulunuşluklarına göre farklı etkinliklerle zenginleştirilebilecek dört aşamalı bir ders modeli önerisinde bulunulmuştur. Eşdizimli sözcük öğreniminin de önemine vurgu yapan bu model önerisiyle hedeflenen, yabancı dil olarak Almanca öğrenenlerin Almancayı daha akıcı ve daha doğru konuşmasını ve yazmasını yardımcı olabilmektir.

KAYNAKÇA

- Aitchison, J. (1994). *Words in the mind*, Blackwell, Oxford.
- Aksan, D. (2006). *Anadilimizin Söz Denizinde*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aktaş, T. (1996). “Yapı ve Anlam Bakımından Almanca ve Türkçede İkilemeler”, *Türk Dili Dergisi*, 539: 565-575
- Akyalçın, N. (2007). *Türkçe İkilemeler Sözlüğü*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Altıkulaçoğlu, S. (2010). “Yabancı Dil Sınıflarında Eşdizimli Sözcük Öğretimi ve Anadilinin Rolü”, *Dil Dergisi*, 148: 37-52
- Butzkamm, W. (1986). *Psycholinguistik des Fremdsprachenunterrichts. Natürliche Künstlichkeit: Von der Muttersprache zur Fremdsprache*, Franke Verlag, Tübingen
- Büyükkantarçioğlu, N. (2003). “Dil Farkındalığı ve İşlevsel Dil Kullanımı Bağlamında Anadilimiz: Gözlemler, Öneriler”, *Cumhuriyetimizin 80. Yılında Türkçemiz Sempozyumu*, ANAÇEV Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 19-26, Ankara.
- Çürük, Y. (2016). “İkilemelerin Dilbilgisel Anlamları”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 48: 397-411
- Freudenstein, R. (1992). “Wählen Sie Kanal 93!–Unterrichtsmaterialien für das 21. Jahrhundert”, *Info DaF*, 5: 543-550.
- Hatiboğlu, V. (1971). *Türk Dilinde İkileme*, TDK, Ankara.
- Hengirmen, M. (2002). *Türkçe Dilbilgisi*, Engin Yayınları, 4. Baskı, Ankara.
- Hill, J. (2000). “Revising priorities: From grammatical failure to collocational success” (Ed. Michael Lewis), *Teaching Collocation: Further Developments in the Lexical Approach*, ss. 47–69, Language Teaching Publications, Hove.
- Hofmeister, W. (2010), *Sammlung der gebräuchlichen Zwillingsformeln in der deutschen Gegenwartssprache*. S. 1-29, https://static.uni-graz.at/fileadmin/_Persoenliche_Webseite/hofmeister_wernfried/ZWILLINGSFORMELN_Hofmeister_25-06-2010.pdf [20.07.2018]
- Kemal, Y. (2016). *Hüyükteki Nar Ağacı*, Yapı Kredi Yayınları, 17. Baskı, İstanbul.
- Kühn, Peter (1992). “Phraseodidaktik. Entwicklungen, Probleme und Überlegungen für den Muttersprachenunterricht und den Unterricht DaF“ (Ed. Gert Henrici & Ekkehard Zöfgen), *Fremdsprachen Lehren und Lernen*, J ss. 169– 189 Jahrgang 2,1 Gunter Narr Verlag, Tübingen.
- Lüger, H.H. (1997). “Anregungen zur Phraseodidaktik”. *Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung*, 31:69–120.

- Meerholz-Härle, B. (2008). "Wortschatzvermittlung im DaZ-Unterricht" (Ed. Susan Kaufmann), Fortbildung für Kursleitende Deutsch als Zweitsprache: Band 2 Didaktik, Methodik, ss. 1-34, Hueber Verlag, Ismaning.
- Müller, H. G. (2003). "Morphophonologische Untersuchungen an Reduplikationen im Türkischen", Philosophische Dissertation, der Neuphilologischen Fakultät der Universität Tübingen. https://publikationen.uni-tuebingen.de/xmlui/bitstream/handle/10900/46190/pdf/AA_turedu_diss_130603.pdf?sequence=1&isAllowed=y [25.07.2018]
- Myczko, K. (2013). "Transfer im Fremdsprachenunterricht aus didaktischer Sicht", Studia Germanica Posnaniensia Uniwersytet im Adama Mickiewicza w Poznaniu 33(08): 89-99
- Neuner, G. (2003). "Das Konzept der Mehrsprachigkeitsdidaktik. (Ed. Britta Hufeisen & Gerhard Neuner), Mehrsprachigkeitskonzept – Tertiärsprachenlernen – Deutsch nach Englisch. ss 13-34, Council of Europe Publishing, Straßburg.
- Onan, B. (2016). "Dil Eğitiminde Kullanılan Bilimsel Terminoloji Üzerine Bir Tasnif Çalışması", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 33(34):51-67
- Ördem, E. (2013). "Yabancılara Türkçe Öğretiminde Leksikal Yaklaşım: Bir Eşdizimlilik Çalışması Modeli", Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı, 6(11):905-931
- Quetz, J. (1998). "Der systematische Aufbau des mentalen Lexikons", (Ed. Timm, Johannes-Peter), Englisch lernen und lehren. Didaktik des Englischunterrichts. ss. 272-290, Cornelsen, Berlin.
- Rösler, D. (1994). Deutsch als Fremdsprache, Metzler, Stuttgart, Weimar.
- Schlak, T. (2003). "Die Auswahl grammatischer Lernziele: Linguistische, psycholinguistische und didaktische Perspektiven", Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht [Online], 8(1), 14 pp. Available: <http://www.ualberta.ca/~german/ejournal/schlak4.htm>
- Serindağ, E. (2017). "Wortschatzlernen im Fremdsprachenunterricht: Ein Vorschlag Anhand von gehirngerechtem Lernen", (Ed. Tahir Balcı&Otto Holzapfel&Ergün Serindağ), Schriften zur Sprache und Literatur, ss. 30-139, IJOPEC Publication, London-İstanbul.
- Türkçe Sözlük (1983). TDK Yayınları, I. Cilt. Genişletilmiş 7. Baskı, Ankara.
- Weinrich, H. (1995). Wege der Sprachkultur, dtv, Stuttgart.
- Yastı, M. (2007). "Türkçe Deyimlerde Geçen İkişlemelerin Ses ve Şekil Özellikleri", Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 21:51-87.
- Yücel, E. (2016). "Karşılaştırmalı Bir Bakış Açısıyla Türkçe Ve Almanca İkişlemeler", Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD), 36:79-96